

העמק דבר

נורא מאלד - וכמוצואר ברננה שראתה ידיו שמוקות כאלה כחפלה ע"כ ונעמה מאלד : ותפל בעל הנבל - מרוב פחד ולימה - אמנם לא ידעה ממי היא מתפחדת ואלו לא היתה יושבת עם העבד על גמל אחד והיתה יושבת מאחוריו עד שראתה שח"כ האיש הולך לקראת העבד ועומד ומדבר עמו ככל אדם וה' דעתה מתקרב בתוך כך עד שבהודעה חח"כ מי הוא האיש ה' כבר סר הפחד ממנה - אצל צהויה יושבת עם העבד - ובחן הפחד שח"כ אה העבד (סד) פי האיש הלזה - אשר אני מתפעל ומתפחד ממנו - וכמוצואר בכ"י בלשון הלזה תשמעו אדם נאויים ונורא - ע"כ כשמועה שהוא אישה - ותקף הצעיר והתבסס - מרוב פחד ובושה כמו שמבינה שאינה ראויה להיות לו לאשה ומאלו והלזה נקבע בלבה פחד - ולא היתה עם יצחק כמו שדה עם אברהם - ורעה עם יעקב - אשר צהיות להם ליהוה קפידה עליהם לא נזשו לדבר רעה לפניהם - משח"כ רבקה - וכו' הקדמה להספור שיבוא בפ' חולדות שהיו יצחק ורבקה מחולקים בדעות - ומכ"ל לא מלאה רבקה לב להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכונים כי היא יודעת האמת כי עשו רק ליד צפיו - וכן בשעת הנרכות - וכו' ה' סיבה מהקב"ה שיגיעו הנרכות ליעקב דוקא בנאון כזה וכאשר יבואר במקומו - ואלו הית' רבקה עם אישה כמו שדה ורעה עם אנשיהן לא ה' פגיע בזה האופן - והכל כששמה פקעית מלאה שחגיג רבקה לנאון בשעה שחבל ממנו ויזא אחיה דבר כפי רצונו יח' : (סו) ויספר העבד וגו' - בזה הודיע דרך אגב כמה היא נלה

צ"כ
פ"ו
ח"ה

רמ"ל

כז. (ד) בעבור תברכך נפשי. היה בדעתו לברך אותו בברכת אברהם לנחול את הארץ, ולהיות הוא בעל הברית לאלהים כי הוא הבכור. ונראה שלא הגידה לו רבקה מעולם הנבואה אשר אמר ה' לה, ורב יעבוד צעיר, כי איך היה יצחק עובר את פי ה' והיא לא תצלה⁴⁶, והנה מתחלה לא הגידה לו דרך מוסר וצניעות. כי ותלך לדרוש את ה', שהלכה בלא רשות יצחק, או שאמרה אין אנכי צריכה להגיד נבואה לנביא כי הוא גדול מן המגיד לי, ועתה לא רצתה לאמר לו כך הוגד לי מאת ה' טרם לדתי, כי אמרה באהבתו אותו⁴⁹ לא יברך יעקב ויניח הכל בידי שמים והיא ידעה כי בסכת זה יתברך יעקב מפיו בלב שלם ונפש חפצה⁴⁸, או הם סבות⁵⁰ מאת ה' כדי שתברך יעקב, וגם עשו בברכת החרב, ולו לבדו נתכנו עלילות⁵¹ :

16 בראשית כז, טו.

ומכאן התבדל בין יצחק לרבקה. יצחק היה לעילא ולעילא, הרצ"ה אבסטרקטי, אבסולוטי, שמימי, ומצדו תיתכן אפשרות של סדר כזה שעשו יהיה מספק את הגשמיות של העוסק בתורה. אבל רבקה היתה מנהלת המשק - "בעלת הבית", גם בדברים שבקדושה. היא ראתה את שחיתותו ורשעותו של עשו, וידעה שאפילו להיות מסייע לעוסק בתורה אינו זכאי ואינו ראוי. אצל יצחק מופיע בירור החלטי, מתוך המשך רוח-הקודש, שכן ראוי להיות וכך יתגלה באחרית הימים. וסדר הברכות הזה שיתגלה באחרית הימים צריך להופיע עכשיו באופן מסובך ומשובש, מתוך הנפעלות האלוהית של יצחק. שיחות הרצ"ה בראשית, 220.

6 בראשית יח, טו. 7 בראשית כה, כז. 8 בראשית כה, כח.

(כח) ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו יצחק
אבינו היה המשך של הכיוון האידיאלי הרוחני של אברהם אבינו, "אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ד' ועם כל החינוך וההדרכה של אברהם אבינו, מופיע דבר משונה ומצער: עשו. בודאי היה חשק להמשך דורות של מקדשי השם. אבל עשו בשלו, בעקשנות: "איש ידע ציד". בשום אופן אין אפשרות לתקן. במצב כזה אולי היתה אפשרות שיהיה כמו אצל יששכר חבולון: יעקב ישב וילמד תורה ועשו יספק לו כל צרכיו, יתן לו הכל - אפילו מלח ותבן. לכן: "ויאבה יצחק את עשו כי ציד בפיו".

פ"ד
נל כן
ממנו
רחאי
ן כח
את
נגבר
מאד

מירוש רש"י הירש

אחדות דעות ביחס לחינוך, ואהבה שווה לכל הבנים, - גם אל הלקויים במידותיהם, הזקוקים לאהבה מסורה עוד יותר מהחולים בגופם, - הם הם תנאי היסוד ואבני הפינה לכל חינוך. - אמנם, ככות המשיכה של הניגודים, נוכל להבין בנקל את אהבת יצחק אל עשו, ואהבת רבקה אל יעקב. יצחק, שהיה "עולה תמימה", התרחק מהמולת העולם, והעדיף את נאות השקט בכאר לחי ראי על פני החברה האנושית ההומיה. יתכן שהוא אהב את אופיו של עשו, העז ונועז במעשיותו, המסוגל להנהיג את הבית בכשרון שעלה על שלו; כנגדו רבקה ראתה ביעקב את הדמות השלמה, הרחוקה בתכלית מכל מושגי בית אביה. - אהדתם של יצחק ורבקה מובנת, אך אל להורים לכוון את חינוכם על יסוד רגשות עמומים ומעורפלים כאלה.

לעומתו היה יעקב "איש תם", אדם המכיר רק כיוון אחד, וכולו מסור אליו, שכל היותו תמה ואחידה. בתום לבבו ביקש למלא את התפקיד, המסור לכן יצחק ולנכד אברהם, ומשום כך היה ל"יושב אהלים", לאדם שמקום פעולתו בחברה האנושית, ובתוכה מקיים תלמוד ומעשה, - כדרך שגם לאחר מכן - "יעקב קראו בית" (מדרש תהלים פא, ב): בתוך החברה האנושית הכיר והרג את הגילוי העליון של ההנהגה האלהית. **(כח)** רגשות ההורים היו חלוקים ביחס לבניהם, - אף זו עובדה שלא יכלה להשפיע לטובה.

רמ"ל

והנה יעקב, בהיותו יושב אוהלים, ודבק תמיד במדת האמת והחסד, הנה אין בסגולתו לחגור חרב ולהשתמש במדת האכזריות והנצחון במקום הדרוש, אם כן איך תצא ממנו הסגולה הזאת אם תהיה דרושה לזה. על כן חשב יצחק כי עוד לא נבררה הסגולה לגמרי, ואם כי יעקב טוב מאד כשהוא לעצמו, ראינו כבר הרבה צדיקים שמהם לא יצאו סגולות כלליות. וכיון שראה שזה הכח של ההתגברות והנצחון חסר ליעקב לגמרי, וגם הבכור, שהוא אות על חפץ ד' בסגולה העתידה לצאת ממנו, הוא עשו, על כן היתה אהבתו דבקה אל עשו, מצד שצפה שממנו תצא הסגולה של תקנת העולם כולו, שבודאי יהיה רצון השם יתברך שישתמש לזה גם כן כח ההתגברות והחרב. על כן "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו", המורה על תכונתו להתגבר על החיות הטורפות ולהכניען, וכח זה יטב מאד

הפ' ר' א' ←

להשתמש בו עם בני אדם הדומים

ראה בעין שלא נגמרה הסגולה ב

שעוד לא הגיע הזמן לגילוי הסגולה, ועדיין צריכה הסתר בתוך הרע. על כן כתוב בתורה אצל אהבת יצחק את עשו "ויאהב", שמשמש גם כן לשון עתיד, לולא היפך הוי"ו שמהפכו מעתיד לעבר, וגבי אהבת רבקה "אוהבת את יעקב", לשון הווה. כי אהבת יצחק לעשו לא באה כי אם שחשב שממנו עתידה לצאת סגולה, על כן ראוי לאהוב אותו מצד הצפון בו, אם כן עיקר האהבה היא מצד העתיד, אלא שנתהפכה במקרה לעבר. אבל רבקה, שהכירה וידעה מדבר ד' שהסגולה כבר נבררה בכללותה, ואין צריך עוד הסתר ובירור אחריה בכללה, על כן "אוהבת את יעקב" מצד עצמו וענינו ההווה... והנה, רצון השם יתברך היה שבאמת יהיה יעקב גמר הברור, ויהיה כולו זרע אמת¹², והמדות הרעות לא יהיו בו כלל שם וזכר למו, כי הן לעצמן מום הן בנפש, "נפש רשע איוותה רע"¹³. אך הרי צריך שימוש לפעמים במדות הרעות, על כן היה רצון השם יתברך שיהיה ליעקב כח זר חוץ לנפשו, שיהיה אפשר לו להשתמש במקום הצורך במדות הרעות, אבל בתור קנין של נפש לא יהיה בו כלל. על כן יצא עשו תחילה, ודרשו חז"ל כדי ש"תצא סריותו עמו", ומשלו משל במדרש רבה: "כהדין פרביטא שהוא משטף את בית המרחץ ואחר כך מרחץ בנו של מלך"¹⁴. אך מכל מקום היה רצון השם יתברך שיהיו אחים ותאומים, כדי שעל כל פנים ההתגברות השכונית הזאת תועיל, שבמקום שמדותיו הרעות של עשו דרושות לחפץ השם יתברך, יוכל להשתמש בהן.

הראי"ה. "ומז בלידתם: "וידו אוחזת בעקב עשו".

פירוש, העקב מורה על התכונה הטבעית, והיד מורה על כל מלאכה רצונית, גם שכלית. על כן רצון השם יתברך היה, שהחסרונות של המדות הרעות הטבעיות כולם יקח לו עשו, רק זה פעל מציאותן של אלה המדות בעולם והתחברותם של יעקב ועשו בתולדה, שמה שעושה עשו עיקר בטבעו, ישתמש בזה לפעמים יעקב על פי שכלו ורצונו לעת הצורך בשביל חפץ השם יתברך. אבל שתהיה מדה רעה דבקה בנפש יעקב, זה לא חפץ ד', על כן היה איש תם, בלא שום צד מדה רעה בעולם. ומכל מקום, סיבב השם יתברך שיהיה לו צד אחיזה להשתמש במדות הרעות כשהיה צורך בדבר, למען חפץ המלך העליון יתברך שמו...

וכדי להשלים ההכנה האפשרית הזאת, חשב השם יתברך מחשבות, שתהיה כונתו של יצחק בברכתו על עשו. על כן יברכה הברכות הנאותות לפי טבעו של עשו, דהיינו המלוכה והממשלה בעמים רבים, כמו שאמר בברכות: "יעבדוך עמים" ו"הוה גביר לאחיק"¹⁵, שלכל אלה צריך התגברות ותפיסת מלכות. ובזה הכין האפשריות ביעקב להשתמש לפעמים במדה זו, אע"פ שאינה כלל טבעית לו. על כן לבשתהו אמו בגדי עשו¹⁶, וחיצוניותו היתה דומה לעשו, שזה היה גם כן צורך אל הברכות, שעל ידי ידו עשו ישכלל תכלית קולו של יעקב... על כן היתה התחלת ההכנה קניית הבכורה, שמורה שמה שהוא בעשו בטבע יהיה לו בקנין רצוני לעת ומקום הצורך. ואחר כך בא ליצחק, וכששאלו: "מי אתה", אמר: "אנכי עשו בכורך"¹⁷, שעצמותו

12 על פי ירמיה ב, כא. 13 משלי כא, י. 14 בראשית רבה סג, ח. 15 בראשית רבה סג, ח.